

בענין ברכת אירוסין | ז:

תוכן:

ברכת אירוסין וברכת השחיטה

ברכת אירוסין עובר לעשייתן

ברכת אירוסין צריכה עשרה

ברכת אירוסין וברכת השחיטה¹

בשו"ע (יורה דעה א, ו) כתב:

"חרש המדבר ואינו שומע לא ישחט לכתחילה מפני שאינו שומע הברכה".

ובסעיף ז כתב:

"השומע ואינו מדבר שוחט אפילו לכתחילה אם אחר מברך".

מקור דין זה הוא בדברי הרא"ש ריש חולין (פרק א סימן ג), והקשו עליו האחרונים - הרי יסוד דין זה הוא ממשנה דתרומות (א, ו) דאיתא התם חמישה אינם תורמים לכתחילה, ושם כלל גם אילם, דהיינו שומע ואינו מדבר, דלא יתרום לכתחילה כמו חרש, ולמה חילק הרא"ש ביניהם גבי שחיטה.

ותירץ הט"ז (ס"ק יז) דגבי תרומה ושחיטה - אי אפשר לו לאחר להוציא בברכה. ואע"ג דקיימא לן כל הברכות אף על פי שיצא מוציא - היינו דווקא היכא דחיוב המצוה מוטל על גופו של העושה ואי אפשר בשליחות, אבל היכי דהמברך יכול גם לעשות המצוה - לא מחלקינן בברכה לזה והמעשה לזה, וגבי תרומה ושחיטה אפשר המעשה ע"י אחר (כך משמע מהגהת אשר"י בשם אור זרוע דדוקא היכא שהשני ג"כ שחט יכול להוציא, הא בלאו הכי לא), ולכן לא שייך לגביהם להוציא מדין ערבות, ולכן אילם אין לו תקנה ע"י אחר גבי תרומה. אלא שלגבי שחיטה סבירא ליה להרא"ש דאין זאת ברכת המצוה, שהרי אפשר שלא לאכול ולא לשחוט, אלא דזה ברכת השבח והודיה להקב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, וברכת שבח והודיה - כל אחד שרואה המעשה שייך בה ויכול לברך מדין ערבות. עד כאן דברי הט"ז.

וקשה על דבריו תרתי:

חדא - מה שהקשה רבי עקיבא איגר, דאם כן, שברכת השחיטה הוי ברכת השבח - למה חרש לא ישחוט לכתחילה ואחר יברך (פירוש, הרי זה ודאי שאין כל אחד הרואה שחיטה מחוייב לברך אפילו אם השוחט כבר בירך, דזה לא שמענו).

¹ ממחברותיו של הרב יהושע רוזן זצ"ל בכת"י (נמסר ע"י הרבנית שתחי' והמשפחה היקרה). נערך עריכה קלה ע"י ניסן אריה זק"ש.

ועוד - דאם כן, לא רק שחרש לא ישחט אלא גם אסור לו לעמוד במקום ששוחטים, כיון שמכניס עצמו לידי חיוב ברכה, ולמה כתב השולחן ערוך דווקא שאסור לו לשחוט. אלא ודאי כוונת הט"ז, דהחיוב הוא שתיאמר ברכה על מעשה זה, וכל אחד הרואה את המעשה שייך בזה.

ועוד קשה, איך אמר הט"ז לשיטת הרא"ש דברכת השחיטה הוי ברכת שבח והודאה, והרי בפירוש כתב הרא"ש בריש כתובות גבי ברכת אירוסין (פרק א סימן יב), דאין זאת ברכת המצוה כיון דאין מעשה הקידושין מצוה ולא הכשר מצוה (כיון דיכול לקיים מצוות פריה ורביה ע"י פילגש), וכתב דלא דמי לשחיטה ששם אם הוא רוצה לאכול - מחוייב הוא לשחוט, ומשמע דסבירא ליה דברכת השחיטה הוי באמת ברכת המצוה, עיי"ש.

ונראה לי לפרש דברי הט"ז, דאיהו סבירא ליה דברכת המצוה היינו ברכה על החיוב והציווי, ולכן רק המצווה מחוייב בברכה זאת (או אחר שנעשה מחוייב, ע"י הדין דבני ישראל ערבים זה לזה) וזה לא שייך גבי שחיטה, כי אין כאן שום חיוב לשחוט, ולכן זאת בודאי ברכת השבח. אולם לא דמי ברכת שבח זו לברכות שבח אחרות, כגון בברכת הרואה - שבאות על הענין והמעשה הוא רק גורם להתעוררות, אלא שכאן ברכת השחיטה - אף על פי שהיא ברכת השבח - מכל מקום הברכה היא על מעשה השחיטה, וכך מורה גם נוסח הברכה "וציונו על השחיטה".

וזו כוונת הרא"ש בכתובות שמחלק בין ברכת אירוסין לברכת שחיטה, שברכת אירוסין היא על ענין קדושת ישראל ולא על המעשה, ולכן לא הוזכר מעשה הקידושין בנוסח הברכה, אבל ברכת השחיטה היא ברכה על מעשה השחיטה, אבל באמת שתיהן ברכות שבח והודיה. ומכיוון שאמרנו שברכת השחיטה היא ברכה על המעשה - אם כן מסתבר לומר שישנו חיוב מיוחד על עושה המעשה לברך, חוץ מהחיוב הכללי שיש על כל אחד ואחד מן הרואים.

ולפי זה אפשר לתרץ את קושיית רבי עקיבא איגר, דגבי חרש השוחט, אם אחר מברך - אין זה פוטר את החרש מדין ברכה, כיון שיש עליו חיוב מיוחד בתור עושה, ולכן לא ישחט לכתחילה, אבל אולם, שיכול לצאת בברכת השני - יכול לשחוט לכתחילה.

ויותר היה נראה לומר, שבאמת עיקר החיוב הוא על העושה, ומה שהרואה יכול לברך - אין זה מצד שיש עליו חיוב, אלא שגם הוא שייך בברכה זו, כיון שזו ברכת שבח ולא מיקרי ברכה לבטלה (וכן משמע גם לשון הט"ז).

ברכת אירוסין עובר לעשייתו

הרא"ש בכתובות (שם) הביא מחלוקת הראשונים אם צריך לברך ברכת אירוסין עובר לעשייתו אם לאו, והקשה הקרבן נתנאל דמסתמת לשונו כאן משמע דאיהו סבירא ליה כאותם האומרים לברך אחר הקידושין, ובתשובותיו כתב הרא"ש בפירוש (כלל כו) שהעיקר כמו הסוברים שצריך לברך עובר לעשייתו, ומי שמברך אחרי זה - טועה הוא ומחזירין אותו. ותירץ הקרבן נתנאל דמה שהביא כאן בפסקיו דעת האומרים לברך אחר הקידושין באחרונה - אין זה כדי לפסוק כך לכתחילה, אלא כדי להורות שבדיעבד יש לסמוך עליהם. ולפי זה מה שהביא אחר כך הרא"ש את דעת רבינו נסים דאם לא בירך ברכת אירוסין

בשעת הקידושין - יכול לברך בשעת החופה, וכתב דמסתבר כוותיה - אינו סותר מה שפסק בתשובה, דהיינו גם כן בדיעבד.

אלא שהבית יוסף לא כך כתב, דאיהו הביא (אה"ע"ז לד, ד) דעת הרא"ש בתשובות דיש לברך עובר לעשייתן, וכתב (שם לד, ה) על הא דרבינו נסים - דלפי הרא"ש זה ברכה לבטלה, אם כן מבואר שסבירא ליה להבית יוסף שהרא"ש חזר בו בתשובה ממה שכתב בפסקיו.

ונראה לי להכריע כדעת הבית יוסף, דהנה הר"ן כתב בפסחים (ד. מדפי הרי"ף ד"ה כל המצוות) דכל המצוות מברכין עליהם עובר לעשייתן הוא דוקא גבי ברכת המצוות, אבל גבי ברכת השבח אינו כן, אלא אדרבה - מקודם צריך להיות המעשה המחייב ברכה, ואחר כך מברך.

והנה נראה שמה שכתב רבינו ניסים שיוכל לברך ברכת אירוסין אפילו לזמן מרובה עד הנישואין - שייך רק אם נסבור דברכת אירוסין הוי ברכת השבח, אזי שייך לומר שכיוון דעד הנישואין עדיין ישנו לעניין שבא על ידי הקידושין - שייך עדיין לברך על זה, אבל אם זה הוי ברכת המצוה על מעשה הקידושין - כיון שעבר המצוה לא שייך לברך, וכן כתב הרמב"ם בפירוש (אישות ג, כג).

ולפי זה, כיוון שכתב הרא"ש דברכת אירוסין צריך לברך עובר לעשייתן - הרי זה סימן שאיהו סבירא ליה דזה ברכת המצוה, וא"כ שוב לא שייך לברך ברכה זו זמן מרובה אחרי המעשה. וזהו מה שכתב הבית יוסף, דלשיטת הרא"ש - כל המברך ברכת אירוסין בשעת חופה הוי ברכה לבטלה.

ברכת אירוסין צריכה עשרה

אלא שלפי זה קשה מה שפסק המחבר בשולחן ערוך (אה"ע"ז לד, ד) דברכת אירוסין צריך עשרה לכתחילה, והוא מדברי הרא"ש בפסקיו שכתב שם דכן מסתבר. והנה נראה דדין עשרה שייך רק גבי ברכת השבח וההודאה, אבל גבי ברכת המצוה לא שייך זה, וא"כ מה שפסק הרא"ש בפסקיו דצריך עשרה - היינו לשיטתו שם דברכת אירוסין הוי ברכת השבח, אבל לפי מה שלמד הבית יוסף דהרא"ש חזר בו והעיקר כתשובתו דהוי ברכת המצוה - אם כן גם מדין עשרה ודאי חזר בו, ולמה צריך עשרה בכלל.

ולפי מה שביארנו לעיל, ששייך ברכת השבח על המעשה, אפשר לומר דבאמת סבירא ליה להרא"ש אפילו בתשובה - דברכת אירוסין הוי ברכת השבח. אלא שמזה חזר בו - דבפסקיו סבירא ליה דהוי ברכה על ענין קדושת ישראל, ולכן פסק דצריך לברך אחר המעשה, אבל בתשובות סבירא ליה דהוי ברכה על מעשה הקידושין, ולכן צריך לברך עובר לעשייתן (דמסתבר שמה שכתב הר"ן דדין עובר לעשייתן הוא רק גבי ברכת המצוה - לאו דוקא הוא, אלא על כל ברכה שנתקנה על המעשה) ובאמת הוי ברכת השבח. ולכן אין לנו לומר שגם מדין דבעי עשרה חזר בו, כיון דמכל מקום הוי ברכת השבח - שייך בה דין עשרה, ושפיר פסק המחבר דצריך עשרה לכתחילה.

ועוד אפשר ליישב עפ"י המבואר לעיל הא דכתב הבית יוסף (ריש ס"ב) דברכת חתנים מברכים עובר לעשייתן ככל המצוות, ותמוה - איך יתכן לומר דברכת חתנים היא ברכת המצוה? ראשית כל - היכן מצינו ברכת המצוה בלי נוסח "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו"? שנית - הרי בברכת חתנים לכולי עלמא צריך עשרה לעיכובא, והרי כבר בארנו דגבי ברכת המצוה לא מסתבר שיהא צריך עשרה. ועוד - הרי גבי ברכת

אירוסין כתב הרמב"ם בפירוש (אישות ג, כג) דכל שעשה הברכה אחר המעשה הוי ברכה לבטלה, וכאן כולי עלמא מודו דמברכיין ברכת חתנים בבית חתנים כל שבעה.

ולפי מה שביארנו, דגם על מעשה שייך ברכת השבח וההודאה, אפשר לפרש שכך באמת כוונת הבית יוסף לומר דמה דצריכיין ברכת חתנים עובר לעשייתן - היינו מטעם שאר המצוות שהן על המעשה, גם כאן הברכה הוי על המעשה, ולכן צריך לכתחילה עובר לעשייתן, אבל אין הכי נמי גם אחרי כן שייך לברך ברכה זו, כיון דהיא בעצם ברכת השבח.